

L'ARRIBADA DEL GÒTIC AL NOU REGNE DE VALÈNCIA

ÀNGEL SANCHIS CAMBRA

ONTINYENT, LA VALL D'ALBAIDA

Resum: *Al següent article tractarem de fer un repàs d'alguns aspectes del gòtic a terres valencianes: el nom, la cronologia, l'arribada i trets socials i simbòlics associats aquesta singular arquitectura.*

El problema del nom

Abans de centrar-nos en l'arribada del gòtic a terres valencianes hem de fer uns aclariments sobre el nom amb el que es denomina aquesta tipologia arquitectònica i artística a les nostres terres. Sovint podem escoltar parlar d'un gòtic valencià com a variant d'un gòtic català que va arribar al s. XIII amb els nous pobladors provinents dels regnes cristians del nord. En realitat tant l'un com l'altre formen part d'una mateixa tipologia artística, el gòtic meridional o mediterrani, que pren unes característiques pròpies i es diferencia del gòtic clàssic francès. Alexandre Cirici assenyalava que “per fer ús de certs motius del gòtic francès (motlures, ornaments, claraboies, l'estil de decoració escultòrica), s'anomena gòtica a una arquitectura que deuria de tindre un nom propi ja que en la seua essència és el contrari al goticisme”.¹

¹ LLOBREGAT, E. i YVARS, J.F., *Història de l'art al País Valencià*. València: Tres i Quatre, 1986, Volum 1, pàg. 98.

Cronologia

Amb relació amb l'arribada del gòtic, es deu saber també que aquesta es produeix al segon quart del s. XIII amb la conquesta pel Casal d'Aragó dels territoris que anaven a formar el nou Regne de València. La confederació catalano-aragonesa orgullosa de la seua victòria implantaria els seus clixés culturals entre el Sénia i el Segura. Per tant, l'arquitectura gòtica present a terres valencianes fou importada i imposada amb força pels nous pobladors vinguts del nord com un fet colonial sobre el territori conquerit.² Posteriorment, es va desenvolupar dins de l'àmbit del gòtic meridional al s. XIV arribant la seua maduresa al s. XV. Ara bé, a finals del XV i durant les primeres dècades del XVI es va produir un creixement del gust i el interès per l'antiguitat clàssica, es tractava de la irrupció de les corrents renaixentistes que trencaven i rebutjaven molts aspectes medievals, entre ells l'arquitectura. Malgrat tot, el gòtic va aconseguir allargar-se durant les primeres dècades del XVI i algunes tipologies arquitectòniques com eren els campanars perviurien fins al s. XVIII associats als gustos renaixentistes.³

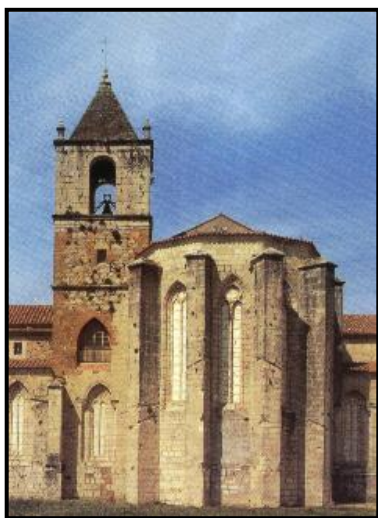
L'arribada del gòtic

Com assenyàvem, el gòtic valencià forma part d'un tot que era el gòtic meridional. Aquest tenia els seu focus al sud de França (La Provença i el Llenguadoc) i a Catalunya, però progressivament anava a prendre posicions per gran part de l'àmbit mediterrani: València, Mallorca, Sicília, Nàpols, Xipre, Rodes, o inclòs la península de Morea. Una característica comuna dins de la varietat d'estructures arquitectòniques del mediterrani és el desenvolupament

² ZARAGOZÁ CATALÁN, A., *Arquitectura gòtica valenciana, siglos XIII-XV*. València: Direcció General de Promoció Cultural i Patrimoni Artístic, 2000, Tomo I, pàg. 17.

³ CHAMORRO TRENADO, M.À., "Los campanarios góticos de las comarcas gerundenses: tipologías y sistemas constructivos", dins: *Actas del Sexto Congreso Nacional de Historia de la Construcción*. València: 21-24 octubre 2009. Eds. S. Huerta, R. Marín, R. Soler, A. Zaragoza. Madrid: Instituto Juan de Herrera, 2009.

de sistemes constructius i disposicions arquitectòniques ja utilitzades per l'arquitectura romànica, sent sobre aquestes tradicions genèriques on varen actuar les experiències arquitectòniques vingudes del nord de França. En conjunt, el gòtic mediterrani és hereu de la pròpia tradició romana i mediterrània, del gòtic francès o clàssic produït als dominis reials francesos, de l'estilització i el bon ofici germànic,⁴ i fins i tot presenta influències musulmanes i jueves.⁵

Església del monestir de Santa Maria de Benifassà. Font: <http://www17.brinkster.com/lapobla/loconvent.asp>

Durant la baixa edat mitjana es va formar en diversos pobles un sentiment d'unitat basat en la identitat religiosa, lingüística i en la idea d'uns propòsits compartits. El poble es sentiria també identificat amb la seua arquitectura adoptant aquesta continguts simbòlics i morals; és així que els edificis es convertiren en un motiu d'orgull davant els aliens a l'obra o estrangers. Al llarg del segle XIII i XIV, es va produir un augment notable de construccions gòtiques arreu de tota Europa, una eufòria col·lectiva que desencadenaria la realització de construccions arquitectòniques complexes i que a la vegada presenten una bellesa admirable.

⁴ MIRA, E. i ZARAGOZÁ CATALÁN, A., *Una arquitectura gòtica mediterrànea*. València: Conselleria de Cultura i Educació. Subsecretària de Promoció Cultural, 2003. Volum 1, pàgs. 29-30.

⁵ Algunes tècniques islàmiques que perviuen associades al gòtic valencià son: l'horitzontalitat de les formes, les torres hexagonals i octogonals o els enrajolats de paviment.

Campanar de la catedral de Sagorb. La torre campanar valenciana amb major interès dels primers moments del gòtic. Aquesta torre segurament fou campanar i part de les primitives muralles de la ciutat.

Font:

<http://campaners.com/php/campanarv.php?numer=38>

6

Aquesta empenta constructiva a la Europa medieval no haguera estat possible sense els avanços tecnològics, socials i econòmics produïts a partir de la revolució de l'any mil. Uns canvis que s'acceleren a finals del s. XII, temps en el qual s'està produint l'eclosió de la ciutat mercantil gòtica. En aquestos moments, les ciutats orgulloses de si mateixes s'engalanen i engrandeixen els seus mites. Europa es converteix en un territori farcit d'obres arquitectòniques complexes: catedrals, alts campanars o torres cíviques; junt aquestes sumptuoses construccions trobariem enginys i grues amb el propòsit de dur a terme la fàbrica d'aquests edificis.⁶

La febre constructiva que vivia Europa occidental s'anava a traslladar als

nous regnes en creixement com era el cas del Regne de València al s. XIII. Amb poc de temps ciutats com València es dotarien d'edificis i institucions que caracteritzen a les urbs: Casa de la Ciutat, la Catedral, parròquies, convents, mercat, bones

Catedral de València. Exemple que millor resumeix l'arquitectura valenciana de l'època de la colonització ja que a ella trobem tant formes tradicionals com novedoses del gòtic, a més dels posteriors estils que té l'edifici. Font: <http://www.jdiezarnal.com/catedralvistaaerea.jpg>

⁶ MIRA, E. i ZARAGOZÁ CATALÁN, A., *Una arquitectura gòtica mediterrànea ... op.cit.* pàgs. 43-44.

defenses urbanes, hospitals, etc.

Interior de l'església de Sant Joan de l'Hospital a València. Aquest edifici constitueix una peculiar síntesi entre l'arquitectura de tradició romànica i les novetats gòtiques als primers moments de la colonització.

Font:

http://ca.wikipedia.org/wiki/Esgl%C3%A9sia_de_Sant_Joan_de_l%27Hospital

Conclusions

Progressivament l'estil i magnificència d'aquests edificis s'instal·laria a l'imaginari col·lectiu d'aquells als que els eren comuns, sentint-se identificats amb ells i passant a ser l'arquitectura part de les seues tradicions i costums populars. Fins i tot quedaria gravat en la imatge mental dels visitants d'una ciutat que associarien aquesta amb els elements físics del seu entorn. En aquest sentit l'esplendor d'elements arquitectònics gòtics ha estat clau en la construcció mental de la imatge de les ciutats.⁷ De fet en l'actualitat molts valencians segueixen identificant-se amb les abovedades esglésies parroquials dels temps de la colonització o amb torres gòtiques com el "Fadri" de Castelló o el "Micalet" de la Seu de València, elements que amb el pas del temps s'han convertit i formen part de la pròpia identitat dels valencians.⁸

⁷ MONTESINOS, J., "La ciutat com a imatge. La imatge de la ciutat", dins: HERMOSILLA, J. (dir.) *et al.*, *La ciudad de Valencia*. Geografía i Arte. València: Universitat de València, 2009, esp. pàgs. 491-499.

⁸ GARCÍA MARSILLA, J.V., I IZQUIERDO ARANDA, T., *Abastecer la obra gòtica. El mercado de materiales de construcción y la ordenación del territorio en la Valencia bajomedieval*. València: Conselleria d'infraestructures, territori i medi ambient, 2013, pàg. 11.

Bibliografia:

- CHAMORRO TRENADO, M.À., “Los campanarios góticos de las comarcas gerundenses: tipologías y sistemas constructivos”, dins: *Actas del Sexto Congreso Nacional de Historia de la Construcción. València: 21-24 octubre 2009*. Eds. S. Huerta, R. Marín, R. Soler, A. Zaragoza. Madrid: Instituto Juan de Herrera, 2009.
- GARCÍA MARSILLA, J.V., I IZQUIERDO ARANDA, T., *Abastecer la obra gótica. El mercado de materiales de construcción y la ordenación del territorio en la Valencia bajomedieval*. València: Conselleria d'infraestructures, territori i medi ambient, 2013.
- LLOBREGAT, E. i YVARIS, J.F., *Història de l'art al País Valencià*. València: Tres i Quatre, 1986, Volúm 1.
- MIRA, E. i ZARAGOZÁ CATALÁN, A., *Una arquitectura gòtica mediterrànea*. València: Conselleria de Cultura i Educació. Subsecretaria de Promoció Cultural, 2003. Volum 1.
- MONTESINOS, J., “La ciutat com a imatge. La imatge de la ciutat”, dins: HERMOSILLA, J. (dir.) *et al., La ciudad de Valencia. Geografía i Arte*. València: Universitat de València, 2009, esp. pàgs. 491-499.
- ZARAGOZÁ CATALÁN, A., *Arquitectura gòtica valenciana, siglos XIII-XV*. València: Direcció General de Promoció Cultural i Patrimoni Artístic, 2000.

COM CITAR AQUEST ARTICLE:

Format Norma ISO 690-2

Sanchis Cambra, Àngel, “L’arribada del gòtic al nou Regne de València” [en línia]. *Clapir, Joves Historiadors i Historiadores Valencians* [publicació seriada en línia]. Març 2014. <enllaç> [Consulta: Dia Mes Any].

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquest article i la seua utilització ha de respectar els drets de la persona/persones autora/autores. Pot copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona/persones autora/autores i el títol de l'article.

No s'autoritza la seua reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre. Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de l'article com als seus resums i índexs.